

SZERTELEN BARANGOLÁS

Újul a Víziváros. Omlasztják a roskatag hajlékokat, markológépek haragnak friss fundusokat. Így van ez rendjén. Olvasom Perekházy Károly tanulmányában: százhuszonhat épületet bontanak, mintegy ezer lakással, négyezeröttszázötven épül helyettük. S ebből már két utcányi született újjá. Szemrevaló, színes, korszerű, kényelmes otthonok. S nem elietve, túlmeéretve, felhőkarcolót játszva, mint az új Óbudán, elzárva a várost a Dunától, a hegyektől. A Vízivárosban más a lépték, emberibb az arány.

Gyönyörködött a menyasszonyszépségű, újonnan rendezett Batthyány tér. Stílusok, nemes építészeti törekvések, hajdani és mai mesterek művészi légyottja. Rézkarcra ihlető kép. A tér kitágult, s mégis meghitt maradt. Középpütt szemérmesen rejtezik a római és középkori országút alatt futó metrő állomása. hivalkodás nélkül jelképezve korunkat. Körös-körül az eredeti ruhájukba visszabújtatót házak. A barokkban fogant rokokó Fehér Kereszt — melynek egyik oldalán confos ház bókól, gallérihoz illőn, a másikon az eklektikus Vársárcsarnokká szelídített egykori Barna oroszán tekint a forgatagra. Átellenben a bigeadt barokkot képviselő Szent Anna templom és plébánia tűnődik elődein s utódain: a Zsigmond-kori vendégfogadóból török karaván-szerájja vált, majd a Hor-

gonyhoz címzett vendéglővé alakított paplak. Dunára néző szárnya ma eszpresszó. A tündéres Angelika dongaboltozatos termeiben miniszoknyás odaliszkek találhatnak gépen főzött feketevizet pennaforogatóknak, s az ehelyt ismét nyájasnak mutakozó olvasóknak. A plébánia hajdani lakója, A Forgandó szerencse népies zamatú poétája: jó Faludi Ferenc, bizonyonnyal örömeát átruccanna a szomszédból író-olvasó találkozóra, ígymigen köszöntve a vendégeket: „Forgassunk negy poharat — lgyunk Te Deum borokat.”

A Vízivárost mindég szomjas nép lakta. A középkorban Buda őt alsóvárosa osztozott a Várhegy Dunára ereszkedő lejtőjén. Szent Péter, Szent Mihály, Szent István, Tótfalu és Taschenhal. S megannyi templom, rendház, s még több vendégfogadó, papi taverna, melyben dezsma-borukat mérték a barátok. A király halászaí és csajksaí a Dunából éltek, amúgy pohárban, látni sem tudták a vizet. Bort ittak a tapló torkú tímarokkal, cserzővargákkal, a gyorsparasztokkal, nemkülönbén a bírókergető, Zsigmond király korában forradalmat csináló szőlőkapásokkal, akiknek emlékezetét má is őrzí a Kapás utca.

A Szent Mihály kapuba vágott kis ajtón át — melyet most a Halászbástya rejtőzött — akarták a fővezésre ítél Hunyadi Lászlót leghivebb barátai: Rozgonyi Sebestyén, Kanizsai László, a

kapások segítségével a palota István-tornyának tömlőcéből az alsóvárosba menekíteni. A kétkeziek nemcsak főkapitányak, hanem királyjelöltjükknek tekintették Hunyadi János nagyobbik fiát. A kísérlet nem sikerült. Thuróczi János krónikája szerint Rozgonyiek végül mégis megszöktek: „Egy viharos tavaszi éjszakán, lepedőkőből font kötélén leereszkedtek, s a Buzogánytorony falához lapulva, Alhévíz felé menekültek.”

Hunyadi Lászlót magányosan vitték vesztőhelyre. Mátyás, V. László foglyaként, Prágába került, majd nem is egy esztendő múltán, Magyarország trónjára.

Kísért az annyiszor felvetődő történelmi találós kérdés: mi történik, ha Hunyadi Lászlót mégis megszöktetik, s az idősebb Hunyadi ül a királyi székbe. Az apai dicsőség fénye éppúgy beragyogta László alakját, s olyan humanista nevelésben részesült, mint lángeszű öccse. Megfértek volna egymással? Vagy testvérviszály dúlja az országot? Milyen formát ölt, vagy meg sem születik a magyar reneszánsz-állam? Annyi bizonyos: Mátyás nem leszen Budai Napkirály...

Hogy is történt? Mi okozta Hunyadi László tragédiáját?

Hunyadi János 1456. március 31-én evességet kötött ösi ellenségével: Cillei Ulrikkal. A béke záloga: gyermekeik házasságra lépnek. Mátyás feleségül veszi Cillei Erzsébetet. A kontraktus egyik

tanúja Vitéz János, a humanista főpap. Cillei Erzsébet tizenöt esztendő korában meghal. Oda az atyafiság. A törökverő hőst elragadja a döghalál. A pápa megsiratja, Aenas Sylvius, a pajzán költő és historikus, később római püspök, felkiált: „E halál reményeink halála.” Ugyanekkor V. László udvara fellélegzik, Antonio Bonfini, Mátyás humanistája azt írja: a hírre „öröm fogta el Cillei gonosz lelkét, s csakúgy gondolkozott a gyenge, szinte még mindig gyermek király”.

Szeptemberre országgyűlést hirdetnek Futtakra. „A döntő befolyás és vezetőszerp Cillei, ki pozsonyi gróf, noha nemrégiben ezt a méltóságot még Hunyadi László viselte... Cillei Ulrik magához akar ragadni minden hatalmat, s megszerezni Hunyadi János minden tisztségét. Hunyadi László viszont apja örökösének tekinti magát, szintén vágyik annak tiszteire és hatalmi állására. Cillei a királyi jövedelmek hűtlen kezelésével vádolja az elhunyt Hunyadi Jánost, úgyanynya, hogy fiaí kénytelenek magukat V. Lászlóval külön oklevélben biztosítani, hogy őket nem fogják felelősségre vonni apjuk hivatalos tényeiért. Hunyadi László hűséget esküszik V. Lászlónak. Cilleivel pedig, ki szeptember 3-án Podjebráddal is szövetezett, Hunyadi László is szövetséget köt. „Az evesség szerint — bugyogta egy másik forrás —, Cillei Ulrik fiával fogadta Hunyadi Lászlót.” Ezzel László voltaképp atyafiságra jutott a királlyal, aki-nek nagybátyja Cillei, a fondorlat nagymestere.

A kétszeres menlevél és az

örökbefogadási okmány birtokában, a hiszevény ifjú Nándorfehérvárra vonul, néhány édesatyja dicsőségének színterére. Ott találja a „kérlelhetetlen nagybácsit: Szilágyi Mihályt, aki biztatta unokaöccsét, hogy legalább ezt a várat ne adja át ellenségeinek.” Vitéz János püspök ismét békitget, mire „Hunyadi László és Szilágyi díszhajón mentek az ifjú király fogadására, s bevezették a várba. A fegyveres kíséret és a keresztések, a mintegy négyezer főnyi sereg előtt azonban bezárták a kapukat.”

„V. László másnap reggel Cilleivel együtt a várkápolnában misét hallgatott. A miséről Cillei Ulrikot fontos tanácskozára hívták, egy terembe vezették, hol már várta őt Szilágyi, Hunyadi, Rozgonyi Sebestyén és mások.”

László „indulatosan szemére lobbantotta Ulrik grófnak az apja és maga ellen elköveztett sok ármányt és gáncsoskodást. Vita közben kardot rántottak, Hunyadi emberei Cilleit előbb lábán sebesítették meg, amikor összeroskadt, fejét vették. Hunyadi László a király elé sietett, elmondta a történeteket, s heveskedését szánva-bánva, bocsánatért esdekelt, amit a jelenlevőnek mindig igazat adó, de a színelést is mesterien űző ifjú uralkodó meg is adott.”

Hát ez bizony vad história, ha ugyan pontosan így esett. Sokan feldolgozták, többféle-képpen, irodalmi műben és történelemkönyvben.

V. László „még öt napig maradt a várban, Hunyadi Lászlót, Cillei utódjaként ki-nevezte főkapitánnyá”, majd vele együtt nagy békességben „a szintén Hunyadi-kézen lé-

vő Temesvárra ment, s ott esküvel ígerte és oklevéllel biztosította, hogy nem áll rajta és családján nagybátyja haláláért bosszút”.

V. László Budán elfelejtette temesvári esküjét, vagy már akkor sem gondolta komolyan az írásban adott biztosítékot? „Garai nádor, Ujlaki Miklós, Bánfi Pál, s a király külföldi hívei: Czernin Henning, Holczer Konrád, Rukkendar Wolfgang, Judok véglesi kapitány — teljesen a maguk pártjára hódították s a Hunyadiak ellen ingerelték ingatlan kedélyét. Giskrát is Budára hívták cseh fegyverteseivel, s mikor ez március közepén megérkezett, a fővárosban tartózkodó Hunyadi Lászlót és Mátyást, Szilágyi Mihályt, Vitéz Jánost, Rozgonyi Sebestyént, Kanizsai Lászlót és a Hunyadiak több más hívét, pörbe fogták, késedelem nélkül törvényszék elé állították, árulás, felség-sértés és hűtlenség vétkében elmarasztalták és halálra ítélték.”

Miként ismeretes: csak Hunyadi László fejét vágta le az új budai hóhér, három csapással, a Vár nagy piacán. „Olyan időben, mikor a kaspások még a hegyekben dolgoztak. Félték attól, hogy valamiféle zavargást támasztanak, esetleg megpróbálják a foglyot kiszabadítani. Már a vesztőhelyen morajlani kezdett gyilkosai ellen a népharag, s másnap oly nagy volt a zajongás, hogy fegyverrel kellett szétkergetni a lázongó csoportokat.”

Külföldön is háborogtak, elsősorban Olaszországban: Cillei Ulrikot megvetették, „halála felett sokan ujjongtak, és nem vonták meg ro-

konszenvüket azoktól, kik halálának okozói voltak”.

Hunyadi Lászlót a szentpé-
tervárosi — vagyis vizvárosi —
Krisztus Teste kápolnába
temették, éjnek évadján,
Zsigmond király ellenfelei: a
kivégzett Kont és a harminc
nemes szomszédságában. Egy-
más mellé kerültek a felség-
ség bosszú áldozatai. A nép
tetemrehívásra készülődött, de
a Corpus Christi kápolnát
jobban vigyázták Giskra
zsoldosai, mint Krisztus koporsóját a római katonák.
Egy óbudai szerzetes, a ki-
végzést követő vasárnapon,
ártatlan vér kiöntéséről prédikált, a Szent Péter templom plébánosa rekviemet mondott Lászlóért. Néhány nap múlva lázadás tüzei lobbantak a Tiszántúlon, Hunyadi László fővételének hatása az új esztendő januárjában öltött formát, az új királyt választó országgyűlés előestéjén. Mind a budai, elsősorban a vizes város nepe — mind a pesti plebejusok, céhlegények, mészáros- és tímár-
apródok, kis iskolások élet-
ték a Hunyadiakat, rögtönzött
rigmusokat: kantilénákat
énekelve Mátyásról. Rebe-
gették, hogy a négymillió
holdas Hunyadi-birtok tizen-
ötezer fegyverese — hol
voltak László kivégzése idején?
— nem csupán fényeskedik;
a Szilágyi Mihály uram ál-
tal a Duna-partra állított
akasztófaakra pedig nem lökő-
töket, tolvajokat húznának,
hanem a Hunyadi-ház nagy-
úri ellenfeleit, László gyilkos-
sait, ha elleneznék Mátyás
királyságát.

A bitófákon nem termett
főúri gyümölcs. A Garai—Uj-
laki—Podiebrád liga a háttér-
ben döntött a magyar trón

sorsáról, mielőtt a Duna je-
gén türelmetlenkedő közne-
messég királlyá kiáltotta volna
Hunyadi Mátyást. Bonfini
mester szerint mindenkifőltt
az utcákon hullámozó, éljen-
ző tömeg sietette az urakat:
„Mikor ezt Mátyás ellenségei
hallották, tudván, hogy a nép
szava isten szava: úgy
gondolták, nem lesz jó más
nézetet vallani. A gyermekek
és a köznép zúgását az ellen-
ség nem tudta elfojtani, és
ezt csodálatos jelnek vették.
Az országgyűlési küldöttek
még nem nyilvánították ki-
rálynak, mikor a pesti plébá-
miatemplomban a papi testü-
let már Te Deumot tartott.”

Az első örömtüzeket a
szentpétervárosiak gyűjtötták
a budai parton, őket követte
a többi négy külváros. Csapa-
ros ütötték a hordókat, for-
gatták a kupákat, és az isko-
lásokkal versengve fújták a
kantilénát, zengve, vigadva:

*Mátyást mostan választotta,
Mind az ország királyságra.*

Janus Pannonius néhány
hónappal később hazatérve
Páduából, így köszöntötte ki-
rályát, latin epigrammában
amelyről, sajna, mit sem tu-
dott a nép, s a műveltnel
mondható olvasók többsége is
csak ötszáz év múltán ismer-
hetett meg Kálmoky László
jövőtabóit:

*Hogy Magyarország trónján
megpillantja a hall
Mátyást, örvend s igy
károq az ősi madár
En, akit atyjának lobogón
vittek a harc
Atadnám örömet már a
heluem, s ha talál
En lehetek Mátyás zászlója
s cimere ék
Több lesz mindennél és
bécsebb ez a keg*